

ráfusokkal, régészekkel, közgazdászokkal, a folklór szakavatott kutatóival találkozunk. Vállalkozásuk többet ígér az inkább emlékkönyvekbe kívánczoló lírai hangvételi életrajzoknál, a rokonszenves vonásokkal megrajzolt portréknál, s az olyan fejezeteknél, melyeknek legfőbb céljuk: mindenből egy kicsit.

Az idő többet vár: a teljesség megközelítését. És itt merül fel a kérdés: a közbeeső léptek, jegyzetek, gyűjteményes művek serkentőleg hatnak-e egy monográfiai jellegű mű szerkesztőire, íróira?

Az elmúlt év derekán egy érdekes és sok tekintetben figyelemre méltó kötet hagyta el a sajtót. Kovács Endre és munkatársai *Doroszló* címmel Közép-Bácska kiemelkedő jelentőségű falvának életét írják le a rendelkezésükre álló adatok felhasználásával.

Doroszlóról már sokan írtak. Nem egy almanachban, s nem egy alkalmi emlékkönyvben találkozunk a Mosztonga menti helység rövid történetével. Ezeknek a naplójegyzeteknek, fejezeteknek az írói igyekeztek tömören mindent elmondani, ami akkor fellelhető és megjegyezhető volt. Ezek a „tükörcserepek” is rögzítettek olyan képeket, amelyek Doroszló életrajzának alkotó részei lehetnek.

A most megjelent kötet olvasásakor abban a reményben lapozgat-

tuk fel újra és újra az itt közölt fejezeteket, hogy megeljük benne az imént említett írások, naplójegyzetek ide kívánczoló részleteit, de csak részben találkozhattunk ilyen sorokkal. Ezeknek és a régi monográfiák adatai nyomán végzett újabb kutatások eredményei ennek a könyvnek településtörténeti fejezetét teszik gazdagabbá. A szerbek és a magyarok együttélése az emberi tevékenység minden területén termékenyítően hatott. Doroszló és Sztapár szövetsége több mint százesztendő múltra tekint vissza. A testvériség-egységnek ez a mély gyökere a felszabadulás után érlelte meg legszebb hajtásait már az új nemzedékek számára is.

A múlt adatait feltáró fejezetek közül a néphagyományokat, a népművészeti munkákat ismertető írások két évszázad emlékeit idézik fel. Itt olyan néprajzi adatokkal is találkozunk, amelyek Kovács Endre kutatásai nyomán ilyen feldolgozásban először kerülnek a szélesebb olvasóközönség elé. Ilyen tekintetben a doroszlói népviselet kialakulásáról szóló öt fejezet, a Gyöngyösbokréta tömör története és a hímzésekről, kézimunkákról szóló beszámoló kitűnő forrásmunka lehet azok számára, akik az elkövetkező esztendőkből majd terjedelmes monográfiát írnak erről az igen gazdag múltú és sokat ígérő jelenű közép-bácskai faluról.

VÖLGYI ENDRE

ÜRÜGY VÉDŐBESZÉDRE

A merülő fullantyu. Válogatás a jugoszláviai magyar száraz humorból. Forum, Újvidék, 1977.

A humor ügyében nem hívnak össze kerekasztal-beszélgetéseket, mert a humoristák — állítólag — a kerek asztalt az első bíráló szavak után azonnal négyzögesítik, tehát nem fogadják el a kedélytelen-borongó bírálatokat, nem néznek szembe az „igazsággal”, a közélet peremére sodródnak, önkéntes száműzetésbe vonulnak. Napóleoni sorsot vállalnak.

Bizonyos keserűséggel kell megállapítanom, az okokat nem keresve, hogy a fenti megfogalmazással sokan egyetértenek. Az a gyanúm, hogy ennek a színes tömegcikknek nincs zászlaja, himnusza, „belépője” a könyvespolcokra, útja a szívekig, vízuma és személyazonossági igazolványa. Mellékutácakon börtorkál, aprópénzért lötyykávéit iszik, s néha-néha — mert oly nagy a

bánata — leissza magát a sárga földig. Inkább ezt, mint földig hajolni az irodalmi élet bölcsei előtt. A meg nem értett író szegényes bosszúja ez, hiszen kétes szerepet játszik az irodalomban, s nálunk bizony jól felkészült tüzerekkel találja magát szembe a humoristák-ból álló könnyű lovasság. Minden egyéb „négyesgöcsösítés” helyett papírra vetek két megtörtént eseményt.

Egyik színházunkban műsorra tűzték Bertholt Brecht *Koldusoperáját*. Már az első olvasópróbán a nagy német mester remekén — ahogy mondani szokás — a színészek halálra kacagták magukat, de jött a sokkoló hatás, a hideg zuhany a normális ember nyakába. A rendező minduntalan arra figyelmeztette az alkotókat, hogy Brecht „elidegenít”, az író szándéka nem a megnevettetés, ezért tessék új eszközökkel tolmácsolni Bicska Maxit és a banditákat, akár kitehetnék a táblát: A POENOKON NEVETNI SZIGORÚAN TILOS! A KACAGÓ NEZŐT ELTAVOLÍJTUK A TEREMBŐL! A fekete világ-szakosztálynak a rendezője tehát a nevetés ellen lázít — lehet gondolkodva is nevetni! —, kizár bennünket a tapsból, nem szabad megengedni, hogy a szellem diadalordításban törjön ki. Az egyik próbán aztán feltettem a kérdést:

— Ebben az esetben nem volna célszerűbb közönség nélkül megjelölni Brechtet, mert ha egy-egy meggondolatlan néző mégis felkacag valamelyik poénon, akkor megbuktunk, nem igaz? Vagyis — elárultuk az írókat, a jó ügyet. Nem idegenítettünk, nem igaz?

A rendező úgy nézett rám, mint Savanarolla a máglyára ítélt szűzre.

Más:

Egyik igen jó hírű színtársulatunk egy falucskában vendégszerepelt. Az öncenzúra azt sugallta, hogy a település közönsége nem egykönnyen barátkozik Íbsennel, Shakespeare-drámával vagy Beckettel, s ezért kabarémműsorról léptek fel az ütött-kopott deszkákon a színészek. Többek között két színész Vadnai-szöveget tolmácsolott — Hacsek és Sajót. Az előadás után a helybéli tanító — színjózan fejje — morózus arccal állított be az öltözőbe s éles zokszavakkal támad-

ta a műsort, a műsorpolitikát. Körülbelül a következőket mondta:

— Maguk lenéznek minket. Mit gondolnak, szabad ilyet csinálni? Hacsek és Sajó tréfával butítják a népet? Zsidó viccekkel? Mi szervezeten visszautasítjuk az ilyen terméket.

Mondta mindezt felelőssége teljes tudatában. Vadnai László — Hacsek és Sajó szülőatyja — számos amerikai film forgatókönyvírója, vitte valamire Hollywoodban, humora többé-kevésbé mindig angazsált volt. Nos, ez a Vadnai nem illeszkedik be a tartomány művelődési térképébe.

Miért? Talán azért, mert az öltözőben egerek szaladgáltak? Vagy mert a színészek még a W.C.-re sem mehettek, hiszen olyan volt a falu „művelődési házának” a környéke, mint valami csatátér a hun hadak elvonulása után? Vagy mert a falakon penészvirágok „tavaszoztak”? Betört ablakok, a nézők rozszant padokon ültek és dohányoztak? Vagy — szellemtársat találva a színház Brecht-rendezőjével — mert a közönség végeredményben jól szórakozott? Később azt is megtudták a színháziak, hogy a derék pedagógus a helybéli műkedvelőkkel éppen bemutatóra készül. A darab címe: *Piros bugyelláros*. Hát így fest a butaság műhelyintézménye. Pont.

Hát ezért is állítom, hogy a humor máig sem tudott kilépni a friss vajdasági levegőre, s talán ezért találó a Forum új könyvének címe: *A merülő fullantnyú*. Valami merülőfélben van ezen a zordon égtájon, ahol nevetni tilos. Vagy legalábbis a biblia 11. parancsolata, ami megszeghető, de ezért a bűnért vezekelni kell. Talán érthetetlen verseket írni? Bizony nincsenek hagyományaink, s talán emiatt ínséges a humorérzékünk? Szabad-e egyáltalán valamit, valakit megdicsérni? Hiszen tévéállomásaink a humor jelenlétét a képernyőn saskajárásnak nevezik, s egymás után törlik a műsorról a hangulatos adásokat. Marad a népi muzsika, a rock és a háborús filmek. Meg a kerekasztal-beszélgetések. Hogy könnyebb legyen az álmunk. A humort — azt is fanyalogva — importáljuk, s újfent leszögezzük, ki leszögezzük, mint a denevért, hogy

mindenünk van, de humorunk az nincs. Hozzáteszem: nincs humor-érzékünk. Vagy nem vagyunk tisztában azzal, hogy a humornak csak egyetlenegy célja lehet: megnevetetni a nézőt, a hallgatót, az olvasót. A színvonalbeli különbségeket pedig — ez most divatos — akár pontokban is lehet mérni. Neme- sebb azonban a ciánkálit adagolni és megjósolni a világ végét. Mert ez is divatozik.

Merjem azt hirdetni, hogy *A me- rülő fullantyu* igen érdekesen iz- galmas vagy izgalmasan érdekes ki- advány? Merem. Én is kithetem a táblát: NEVETNI KÖTELEZŐ. Va- lahól majd csak találkoznak azok- kal a sértett eminenciákkal, akik hétköznapjaink kedve fölé mindun- talan sötét leplet húznak.

Idézet: „A kötet anyagát ösz- szegyűjtötte, a szöveghűséget ellen- őrizte, a bevezető tanulmányt, a jegyzeteket és az utószót írta HOR- NYIK MIKLÓS.” Ez az egyszemé- lyes „csapat” ezúttal a szövetségi kapitány tisztségét töltötte be — és győzelemmel rajtolt. Valahogy társadalmi rangot adott a kötet szerzőinek, s gondosan meghúzott egy vonalat, amely a selejtet a kö- teten kívül rekesztette. Valóban er- referel még nem tisztáztuk az alap- fogalmakat? Melyiket válasszam? Az egyik parton az iskolai bizonyít- ványokkal, a papirokkal felvérte- zett író-okos, a másik parton az az író, aki a papírra ír, s nem lo- bogtat oklevelet. A mű felel a gaz- dájáért, s ha van meghatározó igény, akkor a mű kerül be a kö- tetbe, nem pedig az — vagy azok —, aki a mű mögött áll. Vagy állnak.

Hornyik Miklós az alapelemeket húzta alá válogatásával a humor- szakmából. Mindenkiből egy keve- set, s abból a kevésből lehetőleg a legjobbat. A befutott íráskok sze- lektálása nem volt könnyű feladat, de elérte azt, amit el kellett érnie. Ha az írás önmagáért felel, akkor ezt teszi ez a könyv is. Felel, s folyékonyan, ötötre vizsgázva mondja fel a leckét.

Igen, manapság nehezebb dicsér- ni egy vállalkozást, mint „levágni”, hiszen az utóbbi „dolog” nálunk tö- megspont, az előbbi jelzőit már-már elfelejtettük.

...

A kötet szerzői személyes ismerőseink. Stílusról, gondolkozásmód- ról, témafeldolgozásról kellene írni s el-elidőzni egy-egy dolgozatnál, de érzésem szerint az íráskok olyanyira kötődnek egymáshoz, hogy igazságtalanul favorizálnánk vala- kit, ha írását a „liga” élére helyez- nénk. Vagy tennék ennek fordított- ját, mert valakinek a vízhordó sze- repét is be kell töltenie. Ez a vi- lág rendje. Mellőzzük a tabellát, a döntést az olvasóra bizzuk.

Nem „vicceket” gyártottak a szer- zők, hanem tréfás, jó hangulatú írásokat, amelyek hatnak ránk, ha erre hajlékonyak vagyunk, ha me- rünk pénteken tésztaét enni. A hu- morista nem szorol rá egy kis váll- veregetésre — nem is emiatt áll össze ez a védőbeszéd —, mert ha valami valóban nem jó, akkor tes- sék az íróat alaposan fenéken bil- lenti, de ezúttal ez a csfny elma- radhat. Legalábbis részemről. A ré- zumbitások ügyis megírják a ma- guk dörgedelmesen nagy szövegét és a vajdaságiaktól Karinthyt, Mark Twaint kérnek számon. Ép- pen úgy, mint a vidéki tanító az ő *Piros bugyellárisával*.

A kötet szerzői: Pintér Lajos, Fülöp Gábor, Podolszki József, Ju- hász Erzsébet, Varga Géza, Gobby Fehér Gyula, Domonkos István, Ko- peczky László, Szilágyi Károly, Papp Gábor, Kiss István, Szklópál Béla, Nothof Károly, Sinkovits Pé- ter, Barácius Zoltán, Tolnai Otto, Tari István, Szűcs István, Körmö- czi Dénes, Várady Tibor, Lajber György és Komáromi József Sán- dor.

Egyik kritikuskunk kajánul meg- jegyezte, hogy hiányzik a kötetből Dosztojevszkij. Ez ugyebár már gú- nyolódás. Viszont valóban hiányol- juk a kötetből azoknak az íróknak az írásait, akik ilyen vagy olyan okból nem léptek szövetségre a kiadóval.

Nem szentképszerű kötetéről van szó, nem váltják meg a humoris- ták a világot, a tartományi dolgok- ba nem szólhatnak bele döntő po- énokkal, de az asztalra tiszta ab- rozsz került, amelyet mégis óvni il- lik a legyektől és egyéb rovaroktól. Száraz humor? A kötet olvasása közben ne tessék dohányozni, mert

egy-egy oldal lángra lobbanhat. Inkább legyen száraz a humor, mint nedves, mert sohasem tudhatjuk, hogy hol, mikor és hogyan csurgatunk. Mert csurgatunk, és csurgatás közben szüljük meg a nagy gondolatokat, amelyek végkövetkeztetése: Nevetni Tilos! Nevetni bűn!

Zárszó:

Hornyik Miklós társszerzője a könyvnek, hiszen egy helyütt megemlíti, hogy „MINDEN JOG FENN-

TARTVA. A SZERZŐK FENNTARTJÁK A MEGFILMESÍTÉS JOGÁT IS!” Ez ugyebár poén a javából. Ha azonban én lennék az az egy-személyes öngazgató, akinek a javaslatára mindenki rászavaz, akkor a kötet anyagából tévékollázst szerkesztenének, sőt — a kötetet színpadra vinném.

Ehhez azonban éppen az kell, ami nincs. Humorérzékkel megáldott öngazgató.

SZÜSZNER ZOLTÁN

REKVIEM

ALEKSANDAR TIŠMA: *Blahm* könyve
Európa, Budapest, 1977.

A Vojvoda Šupljikac téri galagonyafák új szelek csendjében hajladoznak.

Blahm bolygó hollandi, élő mentő a hullámozó újdéki tömegben. Minden utcasarkon felbukkan a múlt, a vidám parki görbetükör kacagató torz formái valódi könyveket csálnak Blahm szemébe.

„Nem család, nem ámítás” — „Cserebere fogadom”-játék: színhely a cégtáblák mögött 1941—1945. Groteszk találgatás: a zsidó céhmesterek, családok melyik kapualjából indultak utolsó útjukra.

Blahm keres, azonosít, felismer. Néma emlékezője, résztvevője az emberiség legsötétebb korszakának. Nem hős áldozat. Mózes gyermeke, aki mesterének tanait csak lélekben őrzi, tenni, cselekedni semmit sem tud társaiért. Hazátlan, hajótörött, aki a német anyahajó zátonyra futásának szemtanúja.

Élete óriási bog — a csomók családjának, szerelmének, sorsának végeredményei. Moralitása infantilis mind magánéletében, mind a közeletben. Cél nélkül ódöng az események között, léte legalább olyan értelmetlen, mint az a kor, amelyben él.

A háború utáni rehabilitáció, amely zsirosodni engedné, önbüntetésként elmarad. Igaz, hogy egy fejhosszal kiemelkedik társai közül, de csak azzal, hogy életben maradt. Utolsó menedéke a zsinagóga egyik padsora. A zene mágikus bűvkörébe beleolvad, de agya gondolatokba bonyolódik, a mágiumi varázs szétfolyik, a zenekari összjáték meglazul, felszínessé válik szemében. Mózes kőtáblái az oltár fölért a véletlen függvényei, csonka remény, a pusztulás valódiságának hitelesítői. Mózes törvénye irratlaná vált.

Blahm egy lezárult, borzalmas történelmi szakasz maradványaként tisztulásra csak úgy képes, hogy a következő háború kezdő akkordjaként végigéli saját halálát. Így talál felmentésre — mások büneiért — önmaga és mindnyájunk előtt.

A regény témája esetleg közhelynek is tűnhetne, de stílusa, aktualitása, friss, könnyed, erőltetéstől mentes szerkezeti felépítése, változatos érzelmű skálája a legjobb regények ranglistájára emeli.

BARANOVSKY EDIT